

נדרים סא

משה שווערד

1. ר"ן נדרים דף ס"ב

אסור בה ובעיבורה - נראה לי דרבנן דמתסר בעיבורה לנודר מתחלת השנה איצטריך דסלקא דעתך אמינא דלא ליתסר אלא בשנים עשר חדש כרוב שנים קא משמע לן דמתסר בשלש עשרה דאי בנודר בר"ח שבט פשיטא דהשנה עד ראש השנה משמע.

- חדושי רע"א על נדרים דף סא/א
בהר"ן ד"ה אסור בה. פשיטא דהשנה. ע' רד"ק ירמיה כח יז.

- ספר ירמיה פרק כח
(יז) וימת חנניה הנביא בשנה ההיא בחדש השביעי:

- רד"ק על ירמיה פרק כח פסוק יז
(יז) בשנה ההיא בחדש השביעי - פירשו רז"ל ואמרו בחדש השביעי שנה אחרת היתה ואת אמרת כן אלא מלמד שמת בערב ראש השנה וצוה את בניו ובני ביתו שיוציאוהו אחר ר"ה כדי לעשות נבואת ירמיהו שקר וכן ת"י וימת חנניה נביא שקר בשתא ההיא ואתקבר בירחא שביעאה ומה שתרגם גם כן השנה אתה מת בשתא הדא את מית ולשתא אחריתא את מתקבר פירוש הוא שפירש כי כן כוונת ירמיהו לא שאמר לו כן בפירוש שאם כן לא היתה נבואתו מוכחשת בזה ולפי הפשט אין צריך לכל זה כי הוא לא אמר לו השנה הזאת אתה מת אלא השנה ור"ל תוך שנה לנבואה זו וכן אמרו רז"ל לענין נדרים המודר הנאה מחבירו לשנה מונה י"ב חדשים מיום ליום ואם אמר לשנה זו אפילו לא עמד אלא בכ"ט באלול כיון שהגיע אחד בתשרי עלתה לו שנה:

2. הר"ן מסכת נדרים דף סא עמוד א

ושמע מינה שנה כהשנה - דאי דיניה כשנה אחת לא מתסר בעבורה אלא בשנים עשר חדש כרוב שנים.

3. שערים מצויינים בהלכה

דף סא. אלא לאו דאמר שנה, אלמא שנה כהשנה דמי. פי' ואסור גם בחדש העיבור, עי' במפרשים. וכ"כ בשו"ע יו"ד (סי' רכ ס"ז). וכזה מצינו בשו"ע חו"מ (סי' שיב סט"ו) דהמשכיר בית לשנה בסכום ידוע ונתעברה השנה נתעברה לשוכך. ובסמ"ע (ס"ק כג) דן, אי יש לחלק בין אם עמד בראש השנה וא"ל שנה זו או השנה, לבין אם עמד באמצע החורף. ועי' בש"ך (סי' רכ ס"ק טו). אבל ביד שואל (ס"ק יא) דעתו דיש לחלק בין ענין נדרים דאזלינן לחומרא [כדאמרינן לעיל (יח):] סתם נדרים להחמיר] משא"כ המשכיר בית לחבירו, דהבית בחזקת בעליה עומדת, והו"ל ספק ממונא לקולא, והבעלים נקראים מוחזקים, והביא דעות נגד דברים אלה, עי"ש שהאריך בזה. ועי' בר"ן לקמן (סג. ד"ה קונם י"ן).

4. רמב"ם יד החזקה הלכות נדרים פרק י

(ד) שאני אוכל בשר שנה זו אפילו לא נשאר מן השנה אלא יום אחד אין אסור אלא אותו היום וביום ראש השנה מותר וראש השנה לנדרים הוא יום ראש חדש תשרי שאני אוכל שנה אחת הרי זה אסור שנה תמימה מיום ליום ואם נתעברה השנה אסור בה ובעיבורה שאני אוכל שנה הרי זה אסור שנה תמימה מיום ליום מספק כמו שבארנו:

5. לחם משנה על הלכות נדרים פרק י הלכה ד

שאני אוכל שנה אחת ה"ז אסור שנה תמימה וכו'. כ"כ הרא"ש ז"ל אע"ג דהר"ן ז"ל לא כתב כן בפ' קונם יין, ובהל' שכירות כתבתי ליישב הסוגיא של פרק קונם יין (דף ס"ג) לדברי רבינו:

6. הר"ן מסכת נדרים דף סא עמוד א

ולענין הלכה - כיון דבעיין לא אפשריטא נקטינן לחומרא דיום אחד דמי ואסור מעת לעת.

7. הר"ן מסכת נדרים דף סא עמוד א

איבעיא להו אמר קונם יין שאני טועם יוכל מאי - לאו דקאמר כהדין לישנא דהא כיון דלא אפשריטא בעיין דלעיל כי אמר יוכל כיוכל אחד דיניה ולא שייך למבעיא אי שנת חמשים כלפני חמשים או כלאחר חמשים אלא הכא באומר יוכל זה עסקינן ולא דק בלישניה משום דעיקר בעיין ליתא אלא אי שנת חמשים כלפני חמשים שאינה כלל לחשבון יוכל הבא שאין עושין שמיטה עד חמשים ושבע הילכך נודר דקאי באמצע יוכל ואמר יוכל זה מיתסר בה או כלאחר חמשים שאותה שנה עולה לחשבון שמיטה שלאחר חמשים ונודר מותר בה שאין שנת חמשים מכלל יוכל שעבר.

8. רש"ש על נדרים דף סא/א

ר"ן ד"ה איבעיא להו. ולא שייך למיבעיא אי שנת חמשים כלפני חמשים כו'. כוונתו דלישנא כלפני חמשים כו' משמע דהבעיא היא אם אסור בשנת היובל עצמה או לא ואי דיניה ביובל אחד ועומד באמצע יובל. בשנת היובל עצמה ודאי אסור. והנ"מ איננו רק באיזו שנה יכלה נדרו:

9. חתם סופר על נדרים דף סא/א

ואין כאן אלא חמש. בשבת בראשית שחל יה"כ באותה שבת לק"מ הא כתיב ששת ימים תעשה מלאכה, דהתם יומא קא גרים שבו שבת יוצר בראשית ית"ש ואין קדושתו תלוי בששת ימים תעשה מלאכתך, משא"כ שמטה שאין כאן שנה ידוע שיהי' שנה זו ראויה לשמטה יותר מחברו, אלא בכל פעם שנכנסים לארץ וכבשו וחלקו זורעים שש ושומטים אחת. הנה נכנסו לארץ בראשונה שנת תפ"ח לאלף השלישי וכבשו וחלקו י"ד שנים וזרעו שש ושמוטו שנת תק"ט, ואילו היו נכנסים בשנה ב' ליציאת מצרים ולא חטאו במרגלים והיו נכנסים שנת תמ"ט היה שמטה ראשונה שנת ת"ע אז לא ירע שמטה שנת תקט אלא שנת תקי"ב, נמצא אין השנה גורם אלא עבודת קרקע גורמת כמו שש שנים של עבד עברי, וקושיית רבנו לר' יהודה קושיא גדולה היא ולא ידעתי איך מיתרצית בתשובת ר' יהודה:

10. חתם סופר על נדרים דף סא/א

ועשת התבואה לשלש השנים וגו'. [1] לפי רש"י הני ג' שנים היינו חצי ששית מקציר העומר ואילך וכל שנה ז' וחצי שמינית עד העומר והיינו ב' שנים נראים כשלש, חציו של ראשון וחציו של אחרון עד האסיף ואמצעי שלם. [2] ורמב"ן הקשה הא אין אוספים עד חג הסוכות וא"כ לעולם אוכלין בכל שנה מה שגדל בשנה שלפניו ובז' יאכלו מה שגדלו בששית, וע"כ פירש שהפסוק מהופך וכי תאמרו מה נאכל בשנה השביעית הוא כאילו כתיב וכי תאמרו בשנה השביעית מה נאכל בשמינית, ולזאת השאלה היה מספיק ציווי הברכה שיגדל בששית לב' שנים לשביעית ולשמינית אך הקב"ה הוסיף ברכה לשלש השנים מפני שנת היובל, ע"ש, וא"כ מוכח כרבנו דקרא מיובל מיירי ודלא כרבי יהודה:

11. ריטב"א על מסכת ראש השנה דף ח/ב

ורבנו דפליגי עליה התם בעירכין וסברי דמ"ה ממש חייל יוכל ולא קודם לכן כלל האי וקדשתם את שנת החמשים מאי דרשי ביה. ואמרינן שנים אתה מקדש ואי אתה מקדש חדשים פירש"י כששנת היובל נכנסת חייבין ב"ד לומר מקודשת השנה ואי אתה מקדש חדשים כר"א בר"ש (דפריך) [דאמר] הכי לקמן בפ"ב בין שנראה

בזמנו בין שלא נראה בזמנו אין מקדשין אותו ויליף טעמא מהכא ע"כ. וכיון דכ"מ דהלכתא כר' ישמעאל דהא קי"ל דמצוה לקדש חדשים הילכך האי וקדשתם לכדר' ישמעאל הוא דאתא:

12. תוספות ראש השנה דף ט/א

ולאפוקי מדר"י - אומר ר"י אפ"ה הלכה כרבי יהודה דאמר שנת החמשים עולה לכאן ולכאן מדאמרין בפרק קמא דע"ז (דף ט: ושם) בשמעתא דתנא דבי אליהו גבי מאן דלא ידע בכמה שני בשבוע קאי נשקול מכל מאה תרתי ושדי אפרטי וכל הסוגיא כדבריו ועוד דסתם מתניתין דהכא אוקמא כרבי ישמעאל דפליג ארבנן דפליגי על רבי יהודה ועוד דלר' ישמעאל מקדשין חדשים ואנן קי"ל בכוליה הש"ס שמקדשין חדשים ור' יוסי נמוקו עמו קאי כרבי ישמעאל בפ"ק [דקדושין] (דף מ:): דאית ליה דיובל בתחילתו משמט ...

13. רמב"ם יד החזקה - הלכות שמיטה ויובל פרק י

(ז) שנת יובל אינה עולה ממנין שני השבוע אלא שנת תשע וארבעים שמטה ושנת חמשים יובל ושנת חמשים ואחת תחלת שש שנים של שבוע וכן בכל יובל ויובל:

14. שפתי כהן על יורה דעה - סימן שלא

(מג) שנת ה' אלפים שי"ג. וכן ימנה לעולם ז' שנים אחר ז' דקי"ל שנת חמשים עולה לכאן ולכאן:

15. ערוך לנר על ראש השנה דף ט/א

בגמרא לאפוקי מדר' יהודה: הרמב"ם ה' שמיטה (פ"י ה"ז) כתב שנת יובל אינו עולה ממנין ימי השבוע אלא שנת מ"ט שמיטה ושנת חמשים יובל ושנת נ"א תחלת שש שנים של שבוע. וכן בכל יובל ויובל עכ"ל. הרי שפסק כרבנן דר' יהודה וקשה הרי התוספ' בשמעתין הוכיחו דהלכה כר' יהודה... ועוד כיון דקי"ל בכל דוכתי דמקדשין חדשים ומהאי טעמא פסק הרמב"ם כר' ישמעאל בנו של ריב"ב שם (פ"י ה' י"ד) וכמו שהוכיח מדבריו המשנה למלך ה' ערכין (פ"ה) והרי ר' ישמעאל ע"כ ס"ל כת"ק דתניא איך דמוקי מיעוטא דיובל היא שאין שנת נ"א מתקדשת עד יו"כ ורק רבנן דפליגי על ר' ישמעאל וס"ל דאין השנה מתקדשת מתחלתה לא צריכי קרא למעט שאין מתקדשת בסופה ולכן מוקי ליה למעט שאין מונין שנת נ"א ולאפוקי מר' יהודה וכיון דהלכה כר' ישמעאל ע"כ ג"כ הלכה כר' יהודה כיון דפשטא דקרא כוותי' ולית לן מיעוטא נגד פשטא דקרא וזהו ראת התוספ' דהלכה כר' יהודה (ותמנה על הפ"י שהניח דבריהם בצ"ע ע"י נוסחא מוטעת שהיה לפניו בתוספ'. ולענ"ד דבריהם ברורים וראיתם חזקה ע"פ מה שביארנו) וא"כ קשה על הרמב"ם כיון דפסק כר' ישמעאל א"כ צריך קרא דיובל היא שאין מתקדשת בסופה וא"כ ליכא מיעוטא לאין אתה מקדש שנת חמשים ואחת ואיך פסק דלא כר' יהודה. ונלע"ד לישב שיטת הרמב"ם ...

16. שערים מצויינים בהלכה

לא מעייל איניש נפשיה לספיקא. נראה הטעם דכיון דבגדרים הולכין אחר לשון בני אדם, דהרי הוא בעצמו קיבל עליו דבר זה, מסתמא לא רצה ליכנס בספיקות, דזה גורם לו בלבול הדעת ומניעת שמחת הלב. ומצינו כעין זה במס' סנהדרין (קג.) שלא תמצא אשתך ספק נדה, ופרש"י בשעה שהיא ספק נדה קשה לו יותר מנדה ודאית, שעל ספק הוא מיצר ואומר על חנם אני מונע. וכידוע מדברי הרמב"ם כי אין שמחה כהתרת ספיקות, וכמש"כ בשו"ת הרמ"א (סי' ה) ובפמ"ג (א"א אר"ח סי' תקנד סק"ה) כמאמר החכם מי שלא טעם שמחת התרת ספיקות לא טעם טעם שמחה מעולם.

17. שערם מצויינים בהלכה

שם ע"ב מי שיש לו ב' כיתי בנות כו', ואינו יודע אם גדולה שבגדולות כו'. לכאורה אינה קושיא דיש לחלק, דבנדרים אדם רוצה לצער עצמו, ולכן נכנס גם לספק לר"י, משא"כ בקידושין דאדרבה הוא רוצה להשיא בתו והוא דואג שלא תשאר גלמודה, ומאי רוח יש לו אם יש ספק איזה היא מקודשת, ומסתמא קידש הגדולה שבגדולות וזהו הטעם דר' יוסי, ואפשר דקושית הש"ס דהרבה בני אדם אינם בקיאים בטיב גיטין וקידושין, וסובר דכיון דהתורה נתנה לו רשות לקדש את בתו, חושב דהכרירה הוא בידו לברר אחרי כן, וא"כ כיון דסובר דמעיל איניש לספיקא, ה"נ נכנס לספק זה ולאחר זמן יבורר הדבר, והרי יעקב עבד ללבן שבע שנים בעד בתו רחל, ולבסוף נתן לו לאה שהוא חשב דהכרירה בידו. ועי' בנדרים זריזין.

18. ספר המקנה על קידושין דף סד/ב

שם בגמרא למימר דר"מ סבר וכו'... אך לענ"ד אכתי זה דחוק דאי נימא דאין כאן אלא איסור דרבנן אף לאביי אם כן מאי מקשה דר"י אדר"י דילמא הא דמקיל הכא ר"י היינו משום דליכא הכא אלא איסורא דרבנן ותו דכיון דאינו אלא משום קנס' אין סברא לקנוס את הבנות משום שאמר אביה סתם **ונראה לענ"ד דבכהאי גוונא לא שייך למיזל בתר רוב'** [1] **כמ"ש המרדכי** בסוף חולין גבי יבמה שרקקה דם וכו' וז"ל **י"ל דאינו בטל ברוב אלא בדבר שהי' ניכר בפ"ע תחילה ואח"כ נתערבו אבל בדבר וכו' ע"ש הרי דסבירא ליה בדבר שנאמר א' מן תערובות לאחר שנתערב כיון דלא הי' ההיתר ניכר בפ"ע והי' ראויה לכ"א מהם לאסור כמו בחבירו לא אזלינן בתר רוב'** (ובהכי מתרצ' מה שהקשו המפרשים בי"ד סוף סימן ק"ב בהג"ה דאם אין האיסור ניכר תחילה בטל אפילו בדבר שיש לו מתירין והקשו ממתניתין דסוף מעיל' פרוטה שבכיס זה הקדש דלא אזלינן בתר רוב' אף שלא הי' האיסור ניכר ולפמ"ש אתי שפיר דלא שייך למיזל בתר רוב' כיון שהיתר לא הי' ניכר קודם התערובות דכל א' ראוי להיות הקדש) **אם כן הכא נמי כיון שאמר קדשתי את בתי סתם ולא הי' ידוע בשעת קידושי' איזה מקודשת לא אזלינן בתר רוב'** ולא דמי להיא דנזיר שבשעה שקדש השליח הי' ניכר ההיתר ומכאן ראייה לדברי המרדכי ולפי זה ממילא לרב' דמירי הכא בהוכר ולבסוף נתערבו שפיר י"ל טעמא דר"י דאזלינן בתר רוב כנ"ל ודו"ק:

19. ספר שערי יושר שער ג - פרק כג

והנה ראשונה בקידש אחת מבנותיו, דמשמע דאסור מה"ת כמו שהוכיח בספר המקנה, [2] **ולענ"ד דבכה"ג ליכא תורת ביטול ברוב מטעמים אחרים**, דהנה גם בהוכרו ולבסוף נתערבו מה דפשיטא ליה להגאון בספר המקנה דבטל מה"ת ברוב כבר ביארנו לעיל דבכה"ג ליכא תורת ביטול ברוב, **דכיון דבאדם לא שייך תערובות גופים ורק הוא ספק המקרה שעל כל אחד ספק שמא נתחדשה בו מקרה האוסרת, וכה"ג אין המיעוט גורם דין ספק על הרוב אלא שכל אחד תורת ספק עליו שלא מחמת תערובות, וכל כה"ג שאין המיעוט גורם על הרוב אין הרוב מבטל את המיעוט ...**

20. ספר שערי יושר שער ג - פרק כג

[3] דגם קמי שמיא לא גליא שאחד ודאי איסור והשאר ודאי היתר, **דבמציאות האמיתית ג"כ כולם שווים המה ואין הבדל בין זה לזה, ולפי"ז בכה"ג לא שייך לומר דין ביטול ברוב, דרק היכא שהמיעוט חלוק מן**

הרוב אמרה תורה אחרי רבים להטות, אבל בכה"ג דכולם שווים המה גם במציאות האמיתית אין כאן מיעוט רוב, דכולם נאסרים מחמת הסיבה הגורמת שאחד ראוי להאסר ואינו מבורר מי הוא האחד, דהי מינייהו מפקת והי מינייהו עיילת, והא דאמרינן בגמרא יבמות דף מ"א ע"ב בספיקות של קידוש אחת משתי אחיות דלהכי חשוב כעולה ליבום משום דאם יבוא אליהו ויאמר דהא קדש בת חליצה ויבום היא, אין סתירה לדברינו דהתם מיירי בספיקות שהוכרו ואח"כ נתערבו, דבקידוש אחת משתי אחיות סתם, לא מקשה הש"ס שם כמו דמוכה שם ברש"י ותוס' דרק בספיקות דאפשר לברר פריך שם דימתין עד שיתברר. יעו"ש:

21. תוי"ט על מסכת קידושין פרק ג משנה ט

ואמר קדשתי כו' - נראה בעיני דדומה לאותה ששינונו במ"ז קדשתי את בתי ואיני יודע למי כו'. **וה"נ שאומר קדשתי אחת מהן ואיני יודע איזוהי. ואע"ג שהמקדש יאמר שזו היא שקידש. אינו נאמן.** דהתם היינו טעמא דנאמן כמו שכתבתי בשם הר"ן. דהתם חזקה מקודשת. ואינו מוציאה מחזקתה. אבל הכא דלמא לא זו היא שקידש ונמצא שאותה שנתקדשה באמת מוציאה מן הספק שיש לנו בה. **ואין דבר שבערוה פחות משנים מלבד האב שהאמינתו התורה שנאמר את בתי נתתי לאיש הזה** ול' הרמב"ם בפ"ט מה"א ובשעת הקדושין אמר לבעל קדשתי לך את בתי הגדולה וכן ל' הר"ן ואין נראה שנתכוונו לומר דדוקא שהספק היה בשעת קדושין דהשתא אין למקדש שום טענה לומר קדשתי לזאת אבל אם פירש בשעת קדושין והאב נסתפק אח"כ שיהא המקדש נאמן דהא אין דבר שבערוה פחות משנים. אלא אורחא דמילתא נקטי שע"י שבשעת הקדושין אמר גדולה ולא פירש בשמה בא לו הספק איזו שקידש אבל אה"נ כשפירש בשמה בשעת הקדושין ועכשיו נולד לו הספק אע"פ שהמקדש אמר זו היא אינו נאמן שהרי מוציאה האחרות מהספק. והטור סי' ל"ז העתיק המשנה כלשונה:

22. הר"ן מסכת נדרים דף סא עמוד א

ולענין הלכה - כיון דמפכינן להו וקיימא לן דר"מ ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי נקטינן באומר עד פני הפסח שאינו אסור אלא עד שיגיע ואף על גב דבפ' האומר דקדושין רמינן נמי הני מתני' אהדדי ומסקי' התם (דף סה) לעולם לא תיפוך דמתני' לאו במעייל איניש נפשיה לספיקא פליגי אלא בלישנא בעלמא פליגי דר"מ סבר עד פני הפסח עד קמי פסחא משמע ורבי יוסי סבר עד דמתפני פסחא משמע ולפום ההיא סוגיא מתניתין כדקיימא קיימא ורבי יוסי סבר עד שיצא אפילו הכי כיון דהך סוגיא איתמרא בסוגיא דנדרים משמע דאיכא למסמך עליוהי טפי מההיא סוגיא דהתם דלאו בדוכתא איתמר ועוד דהא תניא כי הך סוגיא והוא דעת הרב רבינו משה בר מיימון זכרונו לברכה אבל הרב רבינו משה בר נחמן זכרונו לברכה פסק כסוגיא דהתם דלא תיפוך דרבי יוסי אמר בעד פני אסור עד שיצא ונקטינן כותיה.

23. חדושי הרשב"א על מסכת נדרים דף יט/ב

ולענין פסק הלכה קי"ל דסתם נדרים להחמיר כר"מ וחכמים, דעד כאן לא פליגי רבנן עליה דר"מ אלא בסתם תרומה בגליל לפי שאין אנשי גליל מכירין בתרומת הלשכה, הא מכירין אסורה, ואע"ג דפליגי עלייהו ר' אלעזר בר צדוק, הו"ל יחיד לגבי רבים ולא קי"ל כותיה, וכן פסקוהו הפוסקים בחבוריהם. **אלא דקשיא לי דהא טעמא דסתם נדרים להחמיר משום דמעייל איניש נפשיה לספיקא וכדאיתא בכולה שמעתין, ואלו לקמן בריש פרק קונם יין (סא, ב) וכן במסכת קדושין פרק האומר (סז, ב) פליגי בה ר"מ ור' יוסי גבי מי שהיו לו שתי כתי בנות ואמר קדשתי את בתי הגדולה כו' דתנינן כולן אסורות דברי ר"מ חוץ מן הקטנה שבקטנות, ר' יוסי אמר כולן מותרות חוץ מן הגדולה שבגדולות, ואוקימנא פלוגתייהו התם במעייל איניש לספיקא או לא, דר"מ סבר מעייל ור' יוסי סבר לא מעייל וקי"ל כר' יוסי דר"מ ור' יוסי הלכה כר' יוסי (עירובין מ, ב). ואין סברא לומר דטעמא דר' יוסי התם משום דגופיה לא מעייל איניש לספיקא אבל ממוניה מעייל, והתם כיון דבידיה קיימא לקדשה כגופיה דמי ולא מעייל ליה בספיקא, דהא משמע הכא בשמעתין דליכא מאן דמפליג בין גופיה לממוניה. [1] וי"ל דהתם היינו טעמא משום דספיקו חמור מודאו, דאלו ודאו לא מיתסרא אלא תדא ובספיקו כולן אסורות, והלכך כל שספקו חמור מודאו לא מעייל איניש נפשיה לספיקא כדאיתא בשמעתין בדעתיה דר' יהודה. וא"ת א"כ מאי פרכינן התם עלייהו והא איפכא שמעינן להו דמתניתין דעד פני הפסח, לימא התם משום דאין ספיקו חמור מודאו. לא היא דלר' יוסי ניהא, אבל לר"מ כ"ש דקשיא דהשתא היכא דספיקו חמור מודאו מעייל, היכא דאין ספיקו חמור מודאו לא כל שכן, ועוד צריך תלמוד:**

24. קרן אורה על מסכת נדרים דף יט/ב

[2] על כן נראה דלא דמי עייל לספיקא דהתם להא דהכא, ואיכא למימר להכי ולהכי, דאפי' מאן דס"ל הכא מעייל נפשיה לספיקא. היינו משום דלא מבטלינן דבריו לגמרי, אבל התם דאין דבריו בטלים אלא אגדולה

קאמר גם הוא מודה דלא מעייל נפשיה לספיקא, וכן איפכא אפי' מאן דס"ל הכא דלא מעייל נפשיה לספיקא, היינו בגוונא דאם יש בכרי מאה כור. דבזה דעתו שיתברר הדבר, אבל התם אפשר הוא נתכוין לזה ולאמצעית קרא גדולה.

25. הר"ן מסכת נדרים דף סא עמוד ב

עד שיקפלו המקצועות – [1] הסכינים שהם מיוחדים לחתוך התאנים כשעושים מהן עיגולין נקראין מקצועות והכי אשכחן דקרי קרא לסכיני מקצועות דכתיב (ישעיהו מד) יעשהו במקצועות ואף העיגולין עצמן נקראים כן על שמן.

26. רא"ש (פירוש לש"ס) מסכת נדרים דף סא עמוד ב

[2] ויש מפרשים מקצועות היינו מחצלאות שמיבשין עליהם התאנים בשדה ולאחר שמכניסין התאנים מקפלין המחצלאות לשמרם:

27. שיטה מקובצת על נדרים דף סא/ב

תנא עד שיקפלו רוב המקצועות [1] אף על פי שלא הוקפלו כולן. הרא"ם. [2] והריטב"א ז"ל כתב תניא עד שיקפלו רוב המקצועות פירוש דאינו מותר עד שרוב בני העיר יקפלו מקצועותיהם. עד כאן. וכן הרנב"י ז"ל וז"ל, תנא עד שיקפלו רוב המקצועות פירוש דאף על פי שהנודר קפל מקצועות שלו אינו מותר עדיין עד שרוב בני העיר יקפלו מקצועותיהן. עד כאן:

=====
=====

חנוכה

נדרים דף סב.

משה שווערד

1. תלמוד בבלי מסכת נדרים דף סב/א

ואמר רבה בר בר חנה אמר רבי יוחנן כל המשתמש בכתרה של תורה נעקר מן העולם קל וחומר ומה בלשצר שנשתמש בכלי קודש שנעשו כלי חול שנאמר ובאו בה פריצים וחילולה כיון שפרצום נעשו חול נעקר מן העולם דכתיב בה בליליא קטיל בלשצר המשתמש בכתרה של תורה שהוא חי וקיים לעולם על אחת כמה וכמה

2. הגהות יעבץ מסכת נדרים דף סב עמוד א

גמ' בכלי קודש שנעשו כלי חול. נ"ב תימה הא תנן התם אין מועל אחר מועל אלא בבהמה ובכלי שרת:

3. ספר עינים למשפט נדרים דף סב

הנהגה בחי' יעבץ נשאר בקושיא מהא דתנן התם (במעילה יט ובקדושין נה) דאין מועל אחר מועל אלא בהמה וכלי-שרת ואין נעשו חול, ואפ"ל שכאן מיירי שהשתמשו בשאר כלי המקדש אבל לא בכלי שרת שבגמ' לא הזכירו כלי שרת רק כלי קודש וקדושתן קדושת דמים דאין מועל אחר מועל. ברם כ"ז נחא לד' התוס' (קדושין שם), הראב"ד (בה' מעילה פ"ו) והחנוך (מצוה קטז), אבל לא לד' הר"מ שם שכתב אלא בהמה, וכלי תשמיש" שהם קדושת דמים ובהמה מיירי בטמאה וכתוספתא מביאים בתוס' שם שבקע בקרדום של הקדש, וצ"ל דשה' שכיון שפרצו הפריצים חללו את קדושת המקדש וממילא כל הכלים בכלל (ו"ל שכ"ש לשיטת הר"מ שהכלים הם כחלק ממצות המקדש וקדושתו) וכלשון רש"י (בע"ז נב) מכיון שנכנסו עכו"ם להיכל יצאו כליו לחולין וכ"ה לשון הר"מ בתשובה שם. אם זה השלל היה בגורת מלך הרי קנה הוא הכל ונתבטל כח ההקדש ואם כלי המקדש כשנלקחו בטלה קדושתן באומרים ובאו בה פריצים וחילולו אבל אם נגנבו שלא בגורת מלך כו' ע"ש. ועי' משנה למלך בה' מעילה שם הט"ו שהאריך לבאר ד' התוס' בקדושין שם, והנפ"מ בינם לד' הריטב"א, שלד' התוס' עיקר החלוק הוא בין סבור שהוא שלו לסבור שהוא של אחרים, והריטב"א כתב לחלק בין אם מתכוין לגזול או לא, וע"ש.

אך בעצם פליגי בזה רבוותיה שדעת הרמב"ן במלחמות (בע"ז שם) שע"י פריצי עכו"ם יצאו לחולין דקרא בעכו"ם כתיב וגוה"כ היה הכל ע"ש, וכ"כ הרא"ם בשטמ"ק שמירי בפריצי עכו"ם ורק לגבי ישראל יצאו לחולין אבל לא לדידהו כדי שלא יהיו חוטאין נשכרין וע"כ נענשו ע"ז ע"ש, ופשוט שנענשו משום דא גופא שהוציאו מרשות הקדש, ולד' הרמב"ן לא מדין מעילה נגעו ביה. דעכו"ם לא בני מעילה נינהו, ובה"ד הר"מ דכיון שנלקח באונס הוי שלהם וכמ"ש, אבל הבעה"מ והמאירי כתבו שמירי בפריצי ישראל דבני מעילה נינהו ויצאו לחולין, ודוקא בשאר דברים הקדושים כגון אבני מזבח וסוף וזהב וכיו"ב, ולדידהו ע"כ נאמר כמ"ש לעיל דכלי קודש שהשתמשו היינו שאר כלים ולא כלי שרת, הרמב"ן ס"ל דאבני מזבח קדושת הגוף נינהו ככל כלי שרת וע"ש, ופלא שהיעבץ לא הזכיר את הראשונים הנ"ל, ועי' בספר תורת הקדש ח"א סימן ד' (לחתני הגאון רבי מרדכי אילן שליט"א).

4. בעל המאור על הרי"ף עבודה זרה דף כד/א

[דף נב ע"ב] ... אמר רב פפא התם קרא ואשכחו ודרשו דנפקו להו לחולין על ידי ישראל וזכו בה עובדי כוכבים מיד ישראל דכתיב ובאו בה פריצים וחילולה וכי תימא אם איתא דלא מאיסי ליתברינו עובדי כוכבים וליבטיל איסורא דידהו וליתרתו אבנים שלימות אמר רחמנא וכו' ואי קשיא לך מאי שנא אבני מזבח דנפקו להו לחולין ע"י פריצי ישראל וכלים דאחו לא נפקי לחולין על ידי ישראל דבני מעילה נינהו כלי שרת שאני כי היא דתנן אין מועל אחר מועל במוקדשים אלא בהמה וכלי שרת וכו' כיצד היה שותה בכוס של זהב בא חבירו ושתה בא חבירו ושתה כולן מעלו וכו' אבל שאר הקדשות כגון אבני מזבח וכספה וזהבה של ירושלים יכולין היו לצאת לחולין על ידי ישראל דבני מעילה נינהו כדאמרינן בעלמא והלא מעל הגזבר וכיון דמעל נפקו להו לחולין אבל ע"י עובדי כוכבים דלאו בני מעילה נינהו לא ומשום הכי איצטריכא ליה לרב פפא לשנויי ולדחויי

התם קרא אשכחו ודרשו שעל ידי פריצי ישראל יצאו לחולין דכתיב ובאו בה פריצים וחללוהו. כך קבלנו פירושה מרבתינו ז"ל:

5. מלחמות השם לרמב"ן על הרי"ף עבודה זרה דף כד/א

כתוב בס' המאור כי קא מיבעיא ליה אליבא דמ"ד בית חוניו לאו בית עבודת כוכבים היא וכו':
אמר הכותב אין זה נכון דאבני מזבח נמי לא נפקי לחולין דקדושת הגוף נינהו ותנן כל שאין לו פדיון יש בו מועל אחר מועל ואין לך כלי שרת גדול מאבני מזבח ושמעתינן נמי מוכחא דאקשי' לרב פפא לתברינהו וליבטלינהו וליפקו לחולין ואילו למאי דקא סלקא דעתין מעיקרא לא קשיא אמאי גנוזם ליפקינהו וליפקינהו לחולין דאלמא אין להם פדיון דקדושת הגוף נינהו ותניא נמי במס' מגילה בתוספתא אבני היכל ועזרות שנפגמו ושנגממו אין להן פדיון וטעונין גניזה מדקא תני אין להם פדיון ש"מ קדושת הגוף הן וכ"ש אבני מזבח דהיינו כלי שרת ממש ועוד שהרי בית המקדש עצמו יצא מקדושתו על ידם ונעשה חול דהא בבית דכתיב ובאו בה פריצים וחללוהו והתם אין בו מעילה אלא ודאי על ידי עובדי כוכבים יצאו לחולין דקרא בעובדי כוכבים כתיב שהרי נביא מתנבא על המקדש שיחרב ואמר שיצא לחולין על ידם וגזירת הכתוב היה הכל אע"פ שאין מעילה בקרקעות ואע"פ שאינם בני מעילה והיינו דכתיב נמי ונתתיו ביד הזרים לבז ולרשעי הארץ לשלל וחללוהו וכלים דאחו לא יצאו לחולין דלא בישראל

6. תלמוד בבלי מסכת סוכה דף נו/ב

בילגה לעולם חולקת בדרום: תנו רבנן מעשה במרים בת בילגה שהמירה דתה והלכה ונשאת לפרדיוש אחד ממלכי יוונים כשנכנסו יוונים להיכל היתה מבעטת בסנדלה על גבי המזבח ואמרה לוקוס לוקוס עד מתי אתה מכלה ממונן של ישראל ואי אתה עומד עליהם בשעת הדחק וכששמעו חכמים בדבר קבעו את טבעתה וסתמו את חלונה ויש אומרים משמרתו שוהה לבא ונכנס ישבב אחיו עמו ושימש תחתיו ... בשלמא למאן דאמר משמרתו שוהה לבא היינו דקנסין לכולה משמר אלא למאן דאמר מרים בת בילגה שהמירה דתה משום ברתיה קנסין ליה לדידיה אמר אביי אין כדאמרי אינשי שותא דינוקא בשוקא או דאבוה או דאימיה ומשום אבוה ואימיה קנסין לכולה משמרה אמר אביי אוי לרשע אוי לשכינן טוב לצדיק טוב לשכינן

7. רש"י סוכה דף נו/ב

כשנכנסו יוונים להיכל - בימי מתתיהו בן יוחנן:
לוקוס - הוא זאב בלשון יווני:
וכששמעו חכמים בדבר - לאחר שגברה יד בית חשמונאי...
סתמו חלונה - של משמרה, ולקמן פריך ומשום דידה קנסין לכולה משמרתו של בילגה שוהה לבא כשהגיע שבת שלה, לא היו באים, ומוכחא מילתא, שאין העבודה חביבה עליה:
משום ברתיה קנסין ליה לדידיה - כלומר, אפילו לאבוה מי הוה לן למיקנסיה שותא דינוקא בשוקא דאבוה או דאימיה משל הדיוט הוא מה שהתינוק מדבר בשוק, מאביו או מאמו שמע, אף (זה) אם לא שמעה מאביה שהיה מבזה את העבודה, לא אמרה כן

8. ספר חכמה ומוסר ח"א סימן קיד

והנה בל"ס כי אבי' לא היה מדבר דברים כאלה לוקוס לוקוס כו' רק לא שמעה ממנו כ"כ לשבח את העבודה כראוי להם לחנך בני' בזהירות ושמירת הקדשים בחבה יתירה, כמו שמצינו בר"ח סגן הכהנים הי' תופס על ידו שק תבואה לשמור בטהרה, ואחרי שלא הורגלה לשמוע הרבה קדושת המקדש והעבודה, לכן באת למדה זו

9. סדור תפלה נוסח ספרד - סדר עמידה דשחרית:

מסרת גבורים ביד חלשים. ורבים ביד מעטים. וטמאים ביד טהורים. ורשעים ביד צדיקים. וזדים ביד עוסקי תורתך.

10. ספר נפש החיים - שער א - פרק ד

וזאת תורת האדם כל איש ישראל אל יאמר בלבו ח"ו. כי מה אני ומה כחי לפעול במעשי השפלים שום ענין בעול' אמנם יבין וידע ויקבע במחשבות לבו. שכל פרטי מעשיו ודבוריו ומחשבותיו כל עת ורגע. לא אתאבדו ח"ו. ומה רבו מעשיו ומאד גדלו ורמו. שכל א' עולה שפי שרשה לפעול פעולתה בגבהי מרומים בעלמות וצחצחות האורות העליונים. ובאמת כי האיש החכם ויבן את זאת לאמיתו. לבו יחיל בקרבו בחזל ורעדה. בשומו על לבו על מעשיו אשר לא טובים ח"ו עד היכן המה מגיעים לקלקל ולהרוס בחטא קל ח"ו. הרבה יותר ממה שהחריב נ"נ וטיטוס. כי הלא נ"נ וטיטוס לא עשו במעשיה' שום פגם וקלקול כלל למעלה כי לא להם חלק ושורש בעולמות העליונים שיהו יכולים לנגוע שם כלל במעשיהם. רק שבחטאינו נתמעט ותש כביכול כח גבורה של מעלה. את מקדש ה' טמאו כביכול המקדש העליון. ועי"כ היה להם כח לנ"נ וטיטוס להחריב המקדש של מטה המכוון נגד המקד' של מעלה כמו שארז"ל (איכ' רבתי) קמחא טחינא טחינת. הרי כי עונותינו החריבו נוה מעלה עולמות עליונים הקדושים. והמה החריבו רק נוה מטה ...

11. ספר עבודת ישראל - פרקי אבות פרק חמישי

... וכתוב (יחזקאל יא, טז) ואהי להם למקדש מעט, אלו בתי כנסיות ובתי מדרשות שבבבל (מגילה כט.), **ובודאי שכל בית הכנסת ובית המדרש מכוון כנגד בית הכנסת ובית המדרש של מעלה והתפילות עולין למעלה לבית הכנסת ולבית המדרש של מעלה. לכן צריך להזהר שלא לדבר בבית הכנסת שום דיבור קל חוץ מן התפילה, כי כשמדבר דברים בטלים דומה כמי שמדבר עם המלך והופך פניו ממנו ואומר אדוני המלך אי אפשרי לדבר עמך רק אדבר חפצי ובוזה הוי דוחק רגלי השכינה ח"ו. ואף שאר העם המתפללין בכוונה תפלתו, גם כן יוכל להיות שלא תקובל ח"ו תפלתם בעון האחרים, ומכל שכן בשעת חזרת הש"ץ ובשעת קריאת התורה שצריך לשמוע דברי הש"ץ, כי הוא דוגמת משה שעמד בהר סיני והשמיע הדיבור מפי הגבורה לישראל:**

12. ספר דרושי הצל"ח - דרוש ל"ג לחנוכה

וא"כ בימים הללו ראוי ליתן לב לתקן כל הדברים הגורמים לשכינה שתסתלק מישראל שזה היה כונת היונים, והנה בעוה"ר בעת הגלות אפס מקום להשראת השכינה, כי חרב בית מקדשנו, והקב"ה ברחמי השאיר לנו שארית, וכתוב ואהיה להם למקדש מעט אלו בתי כנסיות ושם השכינה שורה, ואלו המדברים בבה"כ אין לך מורד במלכו של עולם בהיכלו ולפניו גדול מזה, וזה מטמא אויר הקדוש דוגמת היונים שטימאו המזבח, כי זה מעמיד צלם בהיכל, כי בכל עבירה נעשית קליפה ורוח הטומאה, ובעוה"ר נתפרץ הדבר מאד:

13. הערות הגרי"ש אלישיב מסכת פסחים דף טז עמוד א

בענין הנס שנמצא שמן טהור בחנוכה

מבואר בסוגיין דדעת הרבה תנאים דמשקין עצמם מקבלין טומאה מד"ת [ופליגי בלטמא אחרים], ואיכא מ"ד דטמאין מדרבנן אף על פי שאין מקבלין טומאה מה"ת. (ועי' מ"ש בעמודי אור). ואיכא מ"ד דמשקין בית המקדש טהורים אפ' מדרבנן ואין מקבלין טומאה כלל ועיקר [וטעם הדבר הוא דלא רצו להרבות טומאה במקום המקדש] וקשה דשמן בכלל משקין הוא ולמ"ד דאין מקבל טומאה א"כ מה היה הנס בחנוכה שמצאו שמן טהור הרי בלא"ה מעולם לא נטמא שם שום שמן דאין מקבל טומאה כלל. (ועי' במו"ק סי' תר"ע).

עוד יש להקשות אף לסוברים דמקבל טומאה מה"ת לא היו צריכים לנס לפמ"ש"כ תוס' (בתענית י"ז ע"ב ד"ה בעינן) דאליבא רבנן דרבי אסור לכהנים לשתות יין בזה"ז משום מהרה יבנה המקדש ולא ימצא כהן הראוי לעבודה, והקשו תוס' דתיפ"ל דבלא"ה כולם טמאי מתים וצריכים הזאה ג' וז' ותירצו דטומאה הותרה בציבור. והקשו האחרונים דהא קי"ל כמ"ד טומאה דחוויה בציבור ומ"ט נקטו תוס' טומאה הותרה בציבור. ובאמת תמוה למה היו צריכים תוס' לנקוט כמ"ד הותרה ולא סגי אף לפי מ"ד טומאה דחוויה בציבור. ומבארים דס"ל לתוס' דמה דפליג מ"ד דטומאה דחוויה בציבור היינו בעבודת המקדש אבל בחינוך המקדש גם למ"ד טומאה דחוויה אין להתיר ע"י דחוויה אלא א"כ הותרה ומודה הך מ"ד דילפינן מקרא דבמועדו דלחינוך המקדש טומאה הותרה בציבור ולכך יוכלו להקריב אף על פי שכהנים טמאים. **נלפ"ז ע"ב מ"ט היו צריכים לנס הרי טומאה הותרה בעיבור ושמן טמא מותר להדליק בו לכחמילת והותרה בחינוך ביהמ"ק. אכן אי משום הא לא קשיא כלל, שהרי לדון חינוך מספיק ההדלקה הראשונה. והכא הוזקקו לשמן טהור לכל הימים הנוספים שאז ליכא הותרה דחינוך ושפיר הוצרכו לנס דדחוויה אינה לכתחילה. (ממילא כבר מודים על הנס שביום א' נמי).**

ולקושיא הראשונה י"ל למ"ד דמקבלים טומאה מדרבנן וכיון דמלחמת יון היתה בעיקר על תורה שבע"פ ולכך דקדקו ביותר אף בדבר שהוא דברי סופרים הלכך היה הגם שמצאו פך שמן בטהרה גמורה אף מדברי סופרים.

עוד מתרצים דאף למ"ד דמשקין בבית המקדש אין מקבלין טומאה כלל מ"מ כתב רש"י (פסחים י"ז ע"א ד"ה משקי) דמשקין של מזבח אין מקבלין טומאה כגון דם לזריקה מים ויין לנסכים ושמן למנחות. ומדלא הזכיר שמן למנורה משמע דשמן של מנורה מקבל טומאה מדרבנן ולדבריו נמי ניחא כנ"ל.

עוד מתרצים ע"ד החידוד (עי' שו"ת שואל ומשיב קמ"א ח"ג סי' מ"ב באורך) ע"פ הא דאמרינן (בע"ז מ"ב ע"ב) דכלים שבבית המקדש מיד כשנכנסו עכו"ם להיכל יצאו לחולין וילפינן לה מקרא "דבאו פריצים וחללוה" ולדעת הרמב"ן אף המקדש עצמו יצא לחולין א"כ שמן שהיה בבית המקדש כבר ליכא עליה דין משקה מדבחיא או מטבחיא דכן ונמצא שהיה השמן מקבל טומאה מדאורייתא או מדרבנן גם למ"ד משקה בית מטבחיא דכן דזהו דוקא בבית"מ אך כשבטל ביהמ"ק א"כ אין כאן מטבחיא ומדבחיא, וא"כ שפיר היה נס גדול שמצאו פך שמן בטהרה. (וע"ע הערות סוכה מ"ט ע"א ובשבת כ"א ע"ב).

ואין לדון דמיד כשחזרו וקידשו ההיכל והמזבח א"כ הדר הו"ל מדבחיא ומטבחיא, וממילא נטהרים השמן דו"א דודאי משקין שכבר נטמאו מחוץ למקדש או קודם שנתקדש המקדש אזי שוב בבואם למקדש ודאי שאין נטהרים בכך ממילא כיון שכבר חל עליהם טומאה וה"נ הכא דאם נטמאו לא יהני מה שחזר ההיכל לקדושתו ליטהר כדין משקין מדבחיא דכן.

ואין לומר שהיה ספק בשמן אם נטמא וספיקא דרבנן לקולא א"נ מקדש הוי כרה"ר וס"ט ברה"ר טהור, דז"א שהרי "טמאו כל השמנים" והיינו ודאי (ואפשר לישבע על טומאתם) ולא נשאר שמן טהור.

והנה בעמודי אור (סימן ק"ט ס"ק ג - ה) כתב לחדש דגם למ"ד אין למשקין טומאה כלל ועיקר מ"מ יין ושמן מקבלין טומאה, כיון דחזינו דאף במקום שהצריכה התורה פרי חשיבי יין ושמן כפרי (כדאמרינן בחולין ק"כ ע"ב) הלכך מקבלין טומאה מן התורה גם אם משקין אין מקבלין טומאה מה"ת.

ולדבריו ניחא שהוצרכו לנס למצוא שמן טהור, גם למ"ד דאין משקין מקבלין טומאה כלל ומשקי בית מטבחיא אין מקבלין טומאה אף מדרבנן, כיון דשמן שאני שהוא מקבל טומאה, אולם אף שבסכרא, דבריו נשמעים למאד אך עי' ברש"י לקמן י"ז ע"א ד"ה משקי דמבואר שלא כדבריו שכתב דשמן למנחות אינו מקבל טומאה. הרי דלמ"ד דמשקין אין מקבלין טומאה גם שמן אינו מקבל טומאה.

(ועיי"ש בעמודי אור שביאר כן במש"כ הרמב"ם פ"ב מטומאת אוכלין דכל המשקין אין מקבלין טומאה [ולהראב"ד מקב"ט אבל לא מכשירין ע"ש] מלבד יין ושמן, וביאר דס"ל להרמב"ם דמשקין אין מקבלין טומאה לא מיבעיא משקין של כל הפירות דהו זיעה בעלמא ואין להם לא תורת אוכל ולא תורת משקה, והסוהט פרי ערלה ושתה מימיו אינו לוקה, אלא אף יין ושמן שאינם זיעה אמנם אף שאין טמאים משום משקה מ"מ מקבלין טומאה משום אוכל. דלא נתמעטו משקין שאין מק"ט מקרא אלא דמפרשינן קרא דיטמא דקאי על הכשר ואין מקור לטמא משקין אבל יין ושמן טמאים משום אוכל עיין שם).

ולעיקר הקושיא איך נטמאו השמנים למ"ד אין למשקין טומאה כלל ועיקר. ובמקדש אף מדרבנן טהורים, י"ל דמה שנטמאו כל השמנים אינו מדין טומאת מגע, אלא מדין טומאת ע"ז, דהא ע"ז מטמאה כדאיתא בשבת (פ"ב, ע"א וע"ב) וכשנכנסו יונים להיכל הלכו ושיקצו כל מה שהיה בהיכל לע"ז כדאמרינן בע"ז נ"ב ע"ב ונאסרו כל השמנים שהגיעו לידם מדין ע"ז וחל בהם דין טומאת ע"ז, והיינו דאמרינן וטמאו כל השמנים כלומר ייחדום ושיקצום לע"ז או תקרובת לע"ז ובה אף במשקין דדבחיא ומטבחיא חל בהם טומאת ע"ז. [ול"ש להקשות דאין אדם אוסר דבר שאינו שלו מתרי טעמי א. היה מלחמה וכיבוש מלחמה קונה [אף בעכו"ם מישאל ע"ע דבר - אברהם סי' י"א]. ב. דעבדי מעשה ועי' מעשה א"א אף דשאש"ל].

(והנה בע"ז מ"ו ע"א בעי רמי בר חמא המשתחוה להר אבניו מהו למזבח, יש נעבד במחובר אצל גבוה או אין נעבד במחובר אצל גבוה, [דלהדיט אין נאסר משום ע"ז אלא בדבר שיש לו בו תפיסת יד וילפינן מקרא דאלהיהם על ההרים ולא ההרים אלהיהם דאין דבר שהוא מחובר ואין בו תפיסת יד אדם נאסר משום ע"ז, ומספ"ל אם נאסר לגבוה] את"ל יש נעבד במחובר אצל גבוה מכשירי קרבן קרוב דמו או לא, ופשיטין לאיסור, מבואר דאף אם לא נאסר משום ע"ז להדיט מ"מ נאסר לגבוה ולא דוקא להקרבה אלא אף למזבח שהוא מכשירי קרבן נאסר.

ושם בע"ז נ"ב ע"ב מבואר דאבני מזבח ששקצום אנשי יון נאסרו לגבוה ולכך גנזום אנשי חשמונאי ולא נשתמשו בהם [ולא נתבאר איך שקצום לאבני המזבח אם ע"י מעשה בתלוש או במחובר]. ולפ"ז י"ל דכשם שמזבח נאסר לגבוה משום ששיקצום לע"ז גם אם אינו נאסר להדיט אף על פי שאינו אלא מכשירי קרבן מסתבר שה"ה שמן למנורה אין להדליק המנורה בשמן שהוקצה לע"ז אף על פי שלא נאסר להדיט ע"י הקצאה זו, וכמבואר במשנה בע"ז דף כ"ט דהקצאה לתקרובת אינה אוסרת להדיט, מ"מ נאסר לגבוה. והיינו טמאו כל השמנים כלומר בטומאת ע"ז מחמת ששקצום לע"ז).

לימים אלו חנוכה, וזהו כדי להזכיר גם הנצחון שחנו מהמלחמה ביום כ"ה, ועי' עוד בב"ח ושאר הנו"כ על הטור שם סימן תר"ע, ונראה לפרש, דנקרא חנוכה ע"ש חנוכת המזבח, עכ"ל, ויש להוסיף, דהרי גם כל קריאת התורה בחנוכה הוא על חנוכת המשכן, וכן שיר של יום בחנוכה לפי שי' רבינו הגר"א ז"ל הוא מזמור שיר חנוכת הבית לדוד וגו', וזהו ג"כ משום חנוכת המזבח שהיתה בימים אלו, נויש להוסיף עוד, דהנה במזמור שיר חנוכת הבית וגו' נאמר "ה' אלוקי שועתי אליך ותרפאני וגו'", ואמירת מזמור זה מסוגל לרפואה, כדאי' בשם הקדמונים ז"ל, וכן נר חנוכה פועל לרפואה, בין רפואת הנפש ובין רפואת הגוף, וכמו שהביא בס' תורת אבות עניני חנוכה בשם קדמונים ז"ל, וזהו בבחי' 'בריות גופא ונהורא מעליא', כלומר, בזכות 'נהורא מעליא' דהיינו ג"ח זוכין למצב של 'בריות גופא', ואכמ"ל בזה, ומעתה לכאור' זהו כוונת הצ"ח, דכיון דבימים אלו נצחו את היוונים שטימאו את המזבח לכן זהו ימים שיש להרבות בהם השראת שכינה בישראל.

✓ ואכן י"ל לפי"ז עוד, דהנה בגמ' עבודה זרה דף נ"ב א' איתא, אמר רב פפא וכו' דכתיב ובאו פריצים ויחללוהו, ופי' רש"י, דמכיון שנכנסו עובדי כוכבים להיכל יצאו כליו לחולין, ובשר"ת חתם סופר יור"ד סימן רל"ג כתב בדעת הראב"ד, דיתכן דכאשר 'באו פריצים ויחללוהו' בטל כל קדושת המקדש, ולא רק קדושת הכלים, עיי"ש, ואם כן יצא דכאשר נכנסו היוונים להיכל ופרצו בו י"ג פרצות בטלה כל עיקר קדושת המקדש, וכן כתב בשו"ת בית יצחק או"ח סימן כ"ז, ועי' בשו"ת מהר"ם שיק על ספר המצוות מצוה רנ"ה ובס' מעגלי צדק עמ"ס מגילה בענין שמחה בחנוכה מש"כ בזה, ולפי"ז הרי כאשר חזרו ישראל ונכנסו להיכל בכ"ה בכסליו אחרי הנצחון של החשמונאים אזי חזרה וחלה הקדושה מחדש על כל המשכן, ולא רק על המזבח, והמשכן הרי היה מקום השראת השכינה בישראל, וא"כ הרי מבואר עוד יותר למה ימים אלו הם ימים של ריבוי שכינה בישראל, ודו"ק.

✓ ✓ ושמעתי בשם מור"ד מרן הגר"י קנייבסקי זצ"ל לכאר לפי הנ"ל את הפיוט 'זפרצו חומות מגדלי וטמאו כל השמנים', דהנה כבר הקשו האחרונים ז"ל איך יכלו היוונים לטמאות את השמנים בביהמ"ק, והרי בפסחים דף י"ח א' מבואר דמשקין של בית המקדש אינם מקבלים טומאה, ובקהילות יעקב חלק ה' סימן י"ט הביא בשם ספר שערי דעה שתירץ עפ"י דברי הגמ' שם פסחים דף י"ז ב' דמשקין של ביהמ"ק שיצאו חוץ למקדש מקבלין טומאה, ואם כן, כיון דנכנסו היוונים למקדש אזי מחמת דין 'באו פריצים ויחללוהו' בטל קדושת המקדש, והרי זה כמו משקין שיצאו חוץ למקדש, ולכן יכלו לטמאותם, והוסיף על זה מרן זצ"ל, דזהו ביאור הפיוט 'זפרצו חומות מגדלי', כלומר, שבאו פריצים ויחללוהו, ועל ידי זה 'טמאו כל השמנים', כי כבר פקעה קדושת המקדש, עכ"ד.

14. הערות הגר"ש אלישיב מסכת פסחים דף טז עמוד א

בהנ"ל והיאך הקריבו חביתי כה"ג

ואידי דאירינן בנס חנוכה דרך אגב נזכיר הא דבחשק שלמה (שבת כ"א ע"ב) הקשה למה לא הזכירו חז"ל בנס חנוכה מה עשו בחביתי כהן גדול שהיה צריך להקריב מחציתה בבוקר ומחציתה בערב, והיתה צריכה ג' לוגין שמן בכל יום, ואם לא היה שמן טהור לא היו יכולים להקריב. דאילו שאר מנחות יכול להביא לאחר זמן, וכן נסכים מביא קרבן היום ונסכים לאחר זמן, אבל איך יעשו בחביתי כהן גדול שקרב כל יום, ואם עבר זמנה בטל קרבנה וכתב דדוחק גדול לומר דדוקא שמן זית כתית לא היה נמצא אבל שמן למנחות היה, דכיון שנכנסו גויים להיכל וטמאו יש להניח שטמאו כל השמנים שהיו שם בלשכת השמן, ודייק מלשון וטמאו "כל" השמנים דמשמע הכל ממש בלא שיוור. ונראה ליישב תמיהתו דבאמת כל השמנים שהיו שם נטמאו וכדאמרינן וטמאו כל השמנים והיינו דוקא בהיכל דכשנכנסו להיכל טמאו כל השמנים אולם שמן למנחות כהן גדול יכול להביא מביתו, וכדתנן במנחות נ"א ע"ב דכהן גדול שמת ולא מינו אחר תחתיו לחמ"ד תנאי ב"ד ומשל ציבור ולחמ"ד מביאים יורשיו את מנחתו, ומבואר בגמ' שם של"ד יורשיו אלא שהיו מביאים מביתו (וע"ע ירושלמי שקלים פ"ז ה"ג) הרי דשמן למנחות כה"ג היה בביתו ונמצא שלא נטמא בטומאת היונים שנכנסו להיכל, ולא טימאו רק השמן שבלשכת השמנים, ושפיר הקריב את החביתין בטהרה, וממילא לא היה בזה הנס.

15. הערות הגר"ש אלישיב מסכת שבת דף כא עמוד ב

בירור בנס של חנוכה

כ"ו) שם. עוד הקשו מאי חששו כלל להא דטמאו כל השמנים והרי ל"ש כלל טומאה במשקים דבית המקדש וכמבואר בפסחים ט"ז ע"א דמשקה בית מטבחיא דכן, וא"כ כל השמנים עומדים בטהרתם ולמה הוצרכו לנס השמן הטהור. ותירץ בשו"מ מהדו"ק ח"ג סי' מ"ב עפ"י גמ' בע"ז נ"ב ע"א דבאו פריצים וחללה דיצא לחולין כל המקדש בעת שיקוץ היוונים וא"כ שפיר טימאו את השמנים שאין כאן בית מטבחיא וכל סיבת הטהרה שם היתה בכדי שלא להרבות טומאה בעזרה וכו', וע"ז היה הנס שמצאו פך שמן בחותמו של כה"ג שלא חיללוהו ולא טמאוהו ונשאר טהור. וע"ע בהערות פסחים שם באורך.

16. שו"ת שואל ומשיב מהדורה קמא חלק ג סימן מב

לחכם א' מה ששאלת בהך ענינא דחנוכה דטמאו כל השמנים והקשית למ"ד משקי בית מטבחיא דכן א"כ היאך נטמאו השמנים הא הוה בעזרה והוה משקה בית מדבחיא לפע"ד ל"ק דהרי אמרו בע"ז דף מ"ב דבאו בה פריצים וחללה דמכיון שבאו בה פריצים נתחלל מקדושתו ועיין בר"ן שם דאף קדושת הגוף הי' לו פדיון כיון שבא אחז וחללה ועיין בשעה"מ פ"ו מאיסורי מזבח בסופו מ"ש בזה וא"כ שפיר נפקע הקדושה ושוב נטמאו כל השמנים וז"ב ולפמ"ש הפר"ח באו"ח סי' תר"ע בשם הרא"ם דנעשה הבית בית עכו"ם בעו"ה שהכניסו שקץ למזבח ונטמאו כל השמנים לתקרובת עכו"ם א"ש בפשיטות אבל באמת תמה הפר"ח עליו והנני יוסיף להפליא דבשו"ת הרא"ם בעצמו ח"א הובא במ"א סי' קנ"ד ס"ק י"ז כתב ככל דברי הפר"ח וצ"ע שוב ראיתי דברי הרא"ם נכונים מכל צד וחילוק יש דאם לא עבדו לבית רק שהכניסו בתוכו לעבוד בו ע"ז בזה שרי הרא"ם וזה מה שהובא במ"א סי' קנ"ד שם וע"כ דברי המ"א שם תמוהים דהדבר מבואר בע"ז דף מ"ו ע"ב במשנה דהכניס לתוכה ע"ז והוציאו מותר ואין ענינו לבית שנעשה לשם ע"ז דעבדו הבית עצמו ועיין ברש"י ותוס' שם ד"ה בית והרא"ם איירי רק שהכניס בתוכו ע"ז אבל בהלכות חנוכה כתב הרא"ם די"ל דגוף הבית שקצו לשם ע"ז והשתחוו לגוף הבית בזה שפיר נאסר הבית דתלוש ולבסוף חברו הוה כתלוש לענין ע"ז וכדס"ל לרב בע"ז שם וכן קי"ל וראיתי בדג"מ בסי' קנ"ה במ"א שם שהביא ראיה מדברי התוס' במגילה דף וא"ו/ו דמשמע דנאסר הבית ולפמ"ש אין ראיה דשם יש לומר דגוף הבית נעבד או שנעבד עכ"פ אגב הע"ז וכמ"ש התוס' בע"ז שם אבל כל שהכניסו לתוכו ע"ז פשיטא דשרי כל דלא עבדו הבית וז"פ וברור.

17. ספר כד הקמת - ערך נר חנוכה

הענין הזה יש להתבונן בשם הימים האלה הנקראים חנוכה שהוא נגזר מלשון חנוך בלשון חנוכת הבית לפי שהוא רומז לשמן המשיח שאנו עתידין לחנך בית המקדש